

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Bree, J.T.L.M. van

Citation

Bree, J. T. L. M. van. (2015, June 24). *De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957*. Uitgeverij Conserve, Schoorl. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33647> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bree, Han van

Title: De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Issue Date: 2015-06-24

Het misverstand rond Radhakrishnan

Dat de Oude Loo-conferenties in Den Haag de aandacht trokken, hing niet alleen samen met Juliana's betrokkenheid, maar ook met een lijst met mogelijke sprekers. Een man die hoog op het verlanglijstje van de voorbereiders stond, was namelijk Sarvepalli Radhakrishnan (1888-1975). Deze Indiase godsdienstfilosoof stond bekend als een bruggenbouwer tussen Oost en West, maar was ook politiek actief geworden – en daar zou het knellen.

Al in zijn jeugd in het zuiden van India was de hindoe Radhakrishnan in aanraking gekomen met lutheranen en theosofen en vervolgens zou hij zich gaan verdiepen in westerse filosofen als Plato, Spinoza en Kant. Ook de poëzie van Rabindranath Tagore inspireerde hem.

Radhakrishnan werd onder meer docent aan de universiteiten van Calcutta en Oxford. In die Britse universiteitsstad, waar hij de 'H.N. Spalding Chair of Eastern Religions and Ethics' bekleedde, leerde hij onder meer Barbara Waylen kennen. Daar ook kon hij zijn ideeën over religie ventileren, zoals hij die had neergelegd in de boeken *The Hindu view of life* (1927), een boek dat bij Frans en Erna Mijnsen in de boekenkast stond, en *An idealist view of life* (1929).

Radhakrishnan was actief in het *World Congress of Faiths*¹ en een tekst van hem was opgenomen in Waylens *Creators of the modern spirit*. Onder de titel *The nature of man* stelde hij dat de westerse mens door te grote nadruk op rationaliteit uit balans was geraakt. Door herstel van spiritualiteit kon de mens weer 'een' worden. Radhakrishnan brak een lans voor de onderzoekende religieuze mens en verwierp dogmatische godsdienstige waarheden. De verschillen tussen de godsdiensten onderling zouden langzaam maar zeker verdwijnen bij het beklimmen van de spirituele berg. Toenemende spiritualiteit zou ook leiden tot een socialer gedrag want: 'Religion is life in God, love of man, and charity for all'.²

Kandidaat

Volgens Radhakrishnan was de persoonlijke intuïtie essentieel voor een creatief, zoekend geloven. Het goddelijke openbaarde zich in de intuïtie. Dat was niet in strijd met wetenschappelijk denken: vaak ging aan belangrijke ontdekkingen een intuïtieve inspiratie vooraf – die vervolgens bewezen werd door de wetenschappelijke methode toe te passen. Religieuze intuïtie werkte bevrij-

dend en socialiserend. Godsdienst moest volgens hem creatief zijn en openstaan voor ontwikkeling en groei en dus vrij zijn van dogmatiek. Het uitbannen van intuïtie en van de mogelijkheid tot experimenteren had in de optiek van Radhakrishnan bij het westerse christendom tot verstarring geleid.³

De nadruk op het zoekend geloven en het verwerpen van dogmatische waarheden en externe religieuze autoriteit, zoals door Radhakrishnan verwoord, moesten Kaiser en de zijnen als muziek in de oren hebben geklonken. Het was dan ook niet zo vreemd dat ze hem voor de Oude Loo-conferenties wilden uitnodigen. Hij was bovendien van verschillende kanten aangedragen als een geschikte kandidaat. Zo had Unesco-medewerker J.W.R. Thompson aan Bob Pierson een hele reeks namen doorgegeven, met Radhakrishnan bovenaan de lijst.⁴

Ook Barbara Waylen had Radhakrishnan naar voren geschoven voor het Oude Loo en zelfs al met hem én met professor K.J. Spalding daarover contact gezocht. Spalding was eveneens werkzaam als filosoof aan de Universiteit van Oxford en een goede bekende van Radhakrishnan. Samen zaten ze onder meer in de Union for the Study of the Great Religions.⁵ Radhakrishnan was in 1950 een van de oprichters van deze organisatie, die ethische, filosofische en religieuze kennis wilde promoten door middel van het bestuderen van westerse en oosterse beschavingen. Op die manier hoopten ze bij te dragen aan een beter begrip tussen volkeren. Volgens Waylen wilde zowel Radhakrishnan als Spalding graag spreken op de Oude Loo-conferentie van november 1951.⁶

Verdacht

Maar er was een probleem. In overeenstemming met zijn overtuiging dat een religieus mens zich niet van de wereld moest afkeren maar juist een actieve, creatieve bijdrage diende te leveren aan een betere samenleving, was Radhakrishnan politiek actief geworden. Na de onafhankelijkheid van India vertegenwoordigde hij zijn land bij de Unesco, werd hij gekozen tot lid van het parlement en in 1949 benoemde eerste minister Jawaharlal Nehru hem tot ambassadeur van India in de Sovjet-Unie.

Op het hoogtepunt van de Koude Oorlog was hij als man in Moskou in de ogen van de Nederlandse regering een verdacht persoon. Toen bekend werd dat Radhakrishnan op het verlanglijstje van het Oude Loo stond, reageerde minister van Buitenlandse Zaken Dirk Stikker (VVD) als door een wesp gestoken. Hij schreef half september 1951 een nota voor minister-president Willem Drees (PvdA) waarin hij zich uitsprak tegen 'de ongebruikelijke uitnodiging aan de Indiase ambassadeur in Moskou Saroopali Radhakrishnan [sic] om als spreker op de komende Oude Loo-bijeenkomst op te treden'.⁷ De naam van de filosoof werd voortdurend fout geschreven.

In de nota 'Saroopali Radhakrishnan, Ambassadeur van India te Moskou' werd een reeks argumenten opgesomd waarom het uitnodigen van een ambassadeur bij 'ongeaccrediteerde' bijeenkomsten makkelijk tot misverstanden kon leiden en dus ongewenst was. De conclusie luidde dan ook: 'Het is zeer

gebruikelijk, dat Staatshoofden vooraanstaande persoonlijkheden van vreemde landaard bij zich ontvangen, wanneer deze toevallig in een bepaald land vertoeven. Er bestaat dus van buitenlands politiek standpunt geen enkel bezwaar tegen als de Hindu filosoof Radhakrishnan door Hare Majesteit ontvangen wordt, wanneer hij b.v. enige tijd bij de Tijdelijk Zaakgelastigde van India te 's Gravenhage logeert. Naar het schijnt geeft de heer Radhakrishnan van tijd tot tijd nog colleges of lezingen in Engeland, zodat een dergelijk bezoek wel kan worden gearrangeerd. Een uitnodiging aan Staatslieden of vooraanstaande diplomaten tot bijwoning van een conferentie op het "Kleine Loo" zal evenwel vooral wegens het bijzondere karakter van deze bijeenkomsten aanleiding geven tot velerlei speculaties, waardoor aan Nederland's positie in de internationale gemeenschap schade kan worden toegebracht.⁸

Onduidelijk is wie Stikker op de mogelijke uitnodiging voor Radhakrishnan had geattendeerd. Dat zou medevoorbereider Van Dijk kunnen zijn geweest, een partijgenoot van Stikker, of prins Bernhard, die van alle ins en outs van de conferenties op de hoogte werd gehouden. Duidelijk is echter dat Stikker voor zijn beurt sprak. Toen Radhakrishnan werd genoemd als potentiële spreker, greep Walraven van Heeckeren in. De particulier secretaris van koningin Juliana liet meteen weten dat van een uitnodiging geen sprake kon zijn: 'Prof. mr. Radakrishnan kan niet wegens diplomatieke functie'.⁹

Op 7 juli 1953 brengt de Indiase filosoof Radhakrishnan (midden) samen met zijn echtgenote en de Indiase ambassadeur in Nederland een bezoek aan koningin Juliana en prins Bernhard op Paleis Soestdijk. Hij is inmiddels geen ambassadeur in Moskou meer, maar vicepresident van India.

Bep Pierson bracht de bezwaren nog eens onder woorden toen zij Barbara Waylen meldde dat het onmogelijk was Radhakrishnan als gast te ontvangen vanwege diens diplomatieke status. Dan zou koningin Juliana immers verstek moeten laten gaan en dat kon niet de bedoeling zijn. 'I talked it over with the private secretary of H.M. and he pointed out that it would not be possible for the Queen to attend the conference if diplomats or statesmen of foreign countries were invited.'¹⁰ Overigens vond Pierson het wel een goede zaak als Juliana en Radhakrishnan elkaar eens zouden ontmoeten. Maar dat kon dus alleen officieel en dat moest dan geregeld worden via de Indiase ambassade in Den Haag. Dat gebeurde ook: op 7 juli 1953 bracht Radhakrishnan met zijn echtgenote een bezoek aan Paleis Soestdijk. Hij werd ontvangen door koningin Juliana. Ook prins Bernhard was bij de ontmoeting aanwezig. Radhakrishnan was toen overigens geen ambassadeur meer.

Kaiser was over de gang van zaken verbitterd. Ruim vier jaar na dato schreef hij aan Daniel van der Meulen: 'Bijna hadden wij destijds Prof. Radhakrishnan [sic] als spreker. Maar onze pietluttige regering had bezwaar tegen een diplomaat (!), wegens de aanwezigheid van de Koningin. Radhakrishnan zelf was enthousiast en begreep de bezwaren helemaal niet. Het gevolg was, dat hij en zijn Vrouw wel op Soestdijk te gast waren, maar niet bij ons. Dat is zo de humor van de Historie! Nu hij vicepresident van India is, kan hij zich practisch niet meer vrij maken. Erg jammer.'¹¹ Radhakrishnan was in 1952 vicepresident van India geworden en in 1962 zou hij zelfs tot president worden gekozen – een positie die hij vijf jaar zou bekleden.

In feite was er sprake van één groot misverstand. Weliswaar was de naam Radhakrishnan genoemd als mogelijke spreker, maar voordat Van Heeckeren kon ingrijpen, was minister Stikker van Buitenlandse Zaken al ingeseind. Die was, logischerwijs, 'not amused'. Het was op het hoogtepunt van de Koude Oorlog staatsrechtelijk niet handig om een in Rusland gestationeerde ambassadeur uit te nodigen. Maar dat zou ook niet gebeuren.

Het misverstand rond Radhakrishnan maakt duidelijk dat Van Heeckeren in ieder geval in deze zaak wel degelijk een goed gevoel voor staatkundige verhoudingen had.¹² Ook blijkt opnieuw dat Kaiser (te) heftig reageerde als zaken niet liepen zoals hij had gedacht. Maar belangrijker nog: de Oude Loo-conferenties kwamen door de onjuiste informatie in een negatief daglicht te staan. Alsof ze daar op het Oude Loo aan politiek deden, dat ze de onder meer door de Indiase premier Nehru voorgestane 'Derde Weg' tussen kapitalisme en communisme, tussen het Vrije Westen en het Oostblok propageerden door vertegenwoordigers van ongebonden landen zoals India binnen te halen. Het ging de organisatie van het Oude Loo echter niet om de politieke functie die Radhakrishnan bekleedde, het ging om de religieuze ideeën die hij uitdroeg. Maar die nuance was aan Stikker en anderen niet besteed. De affaire rond Radhakrishnan maakte duidelijk dat de aanwezigheid van Juliana voor de conferenties ook nadelen had. Maar wellicht ernstiger nog – voor de koningin in ieder geval – was dat het Oude Loo in een kwade reuk was komen staan bij leden van het kabinet.